
Eesti kui väikese üleminekuühiskonna perepoliitika – ei uus Põhjala ega vana Euroopa

KAIRE PÕDER
Tallinna Tehnikaülikooli
vanemteadur, Estonian
Business Schooli professor

TRIIN LAURI
Tallinna Ülikooli riigi- ja
poliitikateaduste doktorant ja
lektor, Tallinna Tehnikaülikooli
nooremteadur

KARMO KROOS
Estonian Business
Schooli lektor ja Tallinna
Tehnikaülikooli nooremteadur

Lastega seoses põimuvad isiklikud ja avalikud huvid ning seetõttu on perepoliitika eesmärgid, meetmed ja nende toime keerukas ühenduses valitseva peremudeli ja ühiskonna hoiakutega.

Peamisi dilemmasid perepoliitikas ongi see, mil määral on riigil moraalne õigus sekkuda niivõrd isiklikku sfääri kui laste muretsemine ja kasvatamine. Väikeses

rahvusriigis on madalad sündimusnäitajad eriti tundlik teema, mistõttu kerkib see teema ikka ja jälle esile. Tähelepanuväärne on seejuures asjaolu, et otsust lapsi muretseda¹ mõjutab ka valitsev peremudel – millist rolli mängivad lapsed argielus, kuidas on jagunenud rollid pere sees ja kuidas kindlustatakse ühiskonnas sotsiaalset turvalisust. Paljud argielu aspektid ei pruugi mõjutada esimese lapse sündi, saavad aga määravaks teise ja veelgi enam kolmanda lapse saamisel, mil saadakse teadlikuks otsestest ja eelkõige kaudsetest „kuludest”, mis lastega kaasnevad. Viimaste puhul on tegemist alternatiivkuludega, mille tulemusena lastega pere argine toimetulek erineb tugevasti lasteta perede omast nii ajakasutuse paindlikkuse, hoolduskohustuse kui ka muu säärase osas. Moodsas ühiskonnas ei anna „tulude” analüüs selgust, mil määral või kas üldse on lapsed lapsevanemate seisukohast käsitletavad investeringuna või vanaduspõlve kindlustusena.

Kui laste saamisega seotud peresisese investeringu mehhanism pole selge, siis sotsiaalse investeringu võtmes on perepoliitika olulisust selgelt teadvustatud ning see on vananeva ühiskonna ja kahaneva

¹ „lapsi muretsema” viitab selgelt selle otsusega seotud murekohatadele.

maksubaasi valguses tugevalt päevapoliitilistes debattides ikka ja jälle esile kerkinud. Teise maailmasõja järgsed sotsiaalpoliitika hoovad ei suuda muutunud töö- ja peremustrite raames kindlustunnet tagada. Perepoliitikas nähakse üht võimalust moodsa ühiskonna sotsiaalsete probleemide ja väljakutsetega hakkamasaamisel. See tähendab, et riik püüab vähendada lõhet soovitud ja tegelike sündide vahel, parandada naiste positsiooni tööturul nii osalemise kui ka palgalõhe võtmes, samuti tegeleda laste ja/või üksikvanemate vaesusega. Meie võrdlev analüüs keskendubki selliste institutsionaliseeritud perepoliitika hoobade määramisele, mis üksteisega kombineeritult on suutnud tagada korrana nii kõrged sündimusnäitajad kui ka naiste hea positsiooni tööturul. Samal ajal tuleb esile tuua, et üks oluline komponent, mis perede sündimusnäitajaid mõjutab – ühiskonnas juurdunud soorollid – vähemalt lühiajaliselt perepoliitika mõjuväljast ei sõltu. Ehk teisisõnu, ühiskonnas, kus domineerivad traditsioonilised soosuhed, on raske isegi heldete perepoliitika lahendustega, väärtushinnanguid muutmata sündimuskäitumise muutust esile kutsuda (Frejka *et al.* 2008). Seega asetame perepoliitika kõigepealt ajaloolisesse konteksti ja üritame väidelda praeguse Eesti peremudeli tagamaade kujunemise ja olemuse üle.

Artikli lõpuosas tehtud võrdlev analüüs kasutab uurimisviisina hulgateoreetilist häguskogumi meetodit² (edaspidi: fsQCA). Selle meetodi üks eeldusi on, et (pere) poliitika instrumentide mõju on suurema seletusvõime nimel mõistlik vaadelda konfiguratsioonilisena – erinevate hoobade mustritena. Kusjuures instrumendid võivad kombinatsioonides olla oodatud tulemusele erineva mõjuga. Lisaks eeldatakse uurijalt hinnangulise „tähtsuse” omistamist (kalibreerimist) analüüsi peamistele muutujatele – kas hüvitis on helde, avalik lapsehoiu panus suur, isadele fookus

2 Fuzzy-set Qualitative Comparative Method

jõuline jne. Analüüsi eesmärk ei ole mitte niivõrd tendentside tuvastamine, kuivõrd pigem sarnaste radade ja mustrite väljatoomine soovitava tulemuseni jõudmisel. Valitud uurimismetoodika terminoloogiat kasutades võib öelda, et konkreetne uurimistöö otsib vastust küsimusele: millised on vajalikud ja piisavad poliitika kombinatsioonid (konfiguratsioonid), tagamaks perepoliitilisi eesmärke? Siin artiklis on perepoliitilisteks eesmärkideks eelnimeta-

Eesti väikese üleminekuihiskonna perepoliitika on kaugel unistuste uuest Põhjalast.

tud kõrged sündimusnäitajad ning väike sooline palgalõhe. Peamistest poliitika dimensioonidest keskendume vanemapuhkuse ja lapsehoiuga seotud näitajatele.³

Artikli järgmised osad on üles ehitatud nii, et esimeses kirjeldatakse ajaloolist rajasõltuvust, mis autorite arvates on viinud praeguse peremudeli kujunemiseni. Nagu alljärgnevalt täpsemalt näidatud, on Eesti perepoliitika kombinatsioon traditsioonilisest, klassiühiskonnale omasest ja liberaalsest peremudelist. Artikli teine osa annab ülevaate kirjandusest, kesken- duses heoluriigi rollile ja perepoliitika funktsioonidele selles. Kolmas osa on meie analüütiline panus kirjandusse ja poliitikaanalüüsi, kus võrdleva uurimuse kesk- meks on 23 Euroopa riigi perepoliitika ehk vanemahüvitise ja riiklikult pakutava lapsehoiuteenuse koosmõju nii sündimus- kui ka naiste tööhõive näitajatele. Diskus- siooni osa artikli lõpus arutleb selle üle,

3 Siinkohal ei ole väheoluline ära märkida, et termineid „hoid” ja „lapsehoid” kasutatakse siin ingliskeelse mõiste *care* eestindusena ja sellega ei viidata konkreetsele institutsionaalsele korraldusele Eestis, mis annab sellele sõnale võrreldes lasteaiaga n-ö vähem hariduslikku sisu.

kas Eesti senine perepoliitika võib kaasa aidata soovitud uue Põhjala tekkele.

AJALOOLINE KONTEKST. Funktsionalistlik-feministlik arusaam pere ja laste rollist on viimase sajandi jooksul kiiresti muutunud. Perekond on ajalooliselt olnud hakkamasaamise ja sotsiaalse turvalisuse mudel ja seda ka tootmissuhete korraldamise mõttes. Kirjeldatu on eriti omane agraarühiskonnale, kus igal nn laiendatud pere liikmel on kindel soopõhine funktsioon (näiteks koolitajana, hoolitsejana või töö tegijana), ametioskused pärandatakse põlvest põlve, varandus akumuleerub läbi inimpõlvede ja seda päritakse tavaliselt primogenituurselt⁴. Industrialiseerimine, suurenev tööjaotus, linnastumine ja indiviidikesksed ideoloogilised arengud, mis kõik aitavad kaasa linnakodanluse ja keskklassi tekkele, on eelkirjeldatud perekonnamuudelit muutnud. Industriaalühiskonna funktsionalistlik peremuudel on paljuski mees-leivatooja keskne – leibkonnale teenib elatist vaid mees, samas kui kogu kodust elukorraldust puudutav, sh lastekasvatamine, söögi tegemine, riiete valmistamine ning kodu korrashoid jääb naise õlgadele. Erinevalt laiendatud perekonna tööjaotusest on nüüd soorollid määratud sotsiaalse klassi kaudu, mille jõukamale osale on jõukohane ka koduabiliste palkamine (mis omakorda võimaldab neil seisusekohaselt pühendada enam aega ja energiat seltskondlikule tegevusele). Seejuures ei erine industriaalühiskonna keskklassi alumine osa oluliselt nn töölisklassist (kus peavad äraelamiseks töötama ka naised), samas kui keskklassi ülemine osa näeb hirmsasti vaeva, et kõrgklassi elustiili matkida.

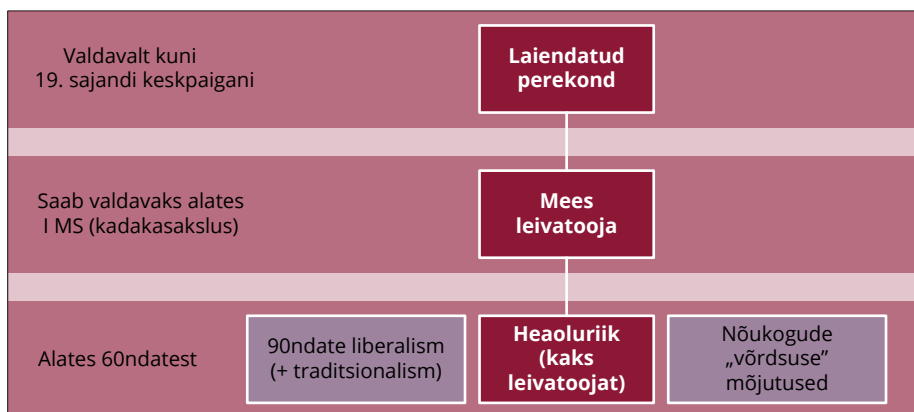
Vebleni (1899) kirjelduse järgi on ühiskond eputav-toretsev, kus eesmärk on

.....
⁴ Tava, kus esmasündinud poeg pärib vara. Selline institutsionaalne tava võib olla eelistatud alternatiividele vara kumuleerimise seisukohalt, näiteks talu maad peavad olema nii suured, et võimaldavad perekonnal ennast ära elatada.

saata ühiskonnale signaale oma sotsiaalse kuuluvuse kohta – kõrged kontsad ja pikad küüned signaliseerivad näiteks seda, et tööd ei ole tarvis teha. Sellise skemaatilise nägemuse põhjal on just keskmise keskklass ühiskonna dünaamiliseks ja samas kooshoidvaks osaks – nende pürgimused kõrgemale (nii kontsade kõrguse, auto hobujõudude, puhkuseresidide või laste hariduse võtmes) ja hirm valede otsuste ehk madalamale langemise eest hoiab ühiskonda n-ö õigel lainel. Keskklassi pered (just lastega pered) on turvalised laenukliendid pankadele ja telefonifirmadele, lojaalsed töötajad büroodes ja ühtlasi tsentri- või parem-tsentriparteide valijad. Paraku nende ambitsioonid ja ühtlasi sotsiaalse staatuse signaliseerimise vajadus lükkavad neid enast lõksu – raske on kõige sellega toime tulla. Tihti on lahenduseks vähe lapsi.

Moodsa klassiühiskonna veidrusi on ilmekalt kirjeldanud ka Bourdieu. Kuigi tema tuntumaks teoseks on *La Distinction*, mis avab Prantsusmaa kui moodsa klassiühiskonna ja selle sotsiaalseid klasse eelkõige tarbimiseelistuste kaudu (mistõttu seda kiputakse ka eespool nimetatud Vebleni mõtetega võrdlema), käsitleb Bourdieu (2005) soolist ebavõrdsust ühes oma viimastest teostest pealkirja all „Meeste domineerimine”. Täpsemalt analüüsib ta ajaloolis-võrdlevas kontekstis, kuidas mehed on suutnud sümboolse vägivalla abil vaikselt ja hiilivalt kehtestada oma eeliseisu erinevates ühiskonnavormides ja kultuurides. Kuigi see ei anna selget vastust küsimusele, mis on perepoliitika roll väikeriigis, pakub see (sarnaselt eelmainitud Vebleniga) siiski koos tema teiste teostega palju mõtteainet soolisest ebavõrdsusest, mille toimimisse sekku mine riikliku perepoliitika puhul eeldaks ühiskonna väärtuste põhjalikku muutust.

Teise maailmasõja järel satub Eesti Nõukogude Liidu koosseisu, mis püüab oma eksistentsi õigustada ning ehitada üles nõukogude ühiskonda, vastandudes avalikult klassiühiskonna ideoloogiale. Seejuures võetakse omaks nn pseudo-healuriigi

JOONIS 1. Peremudeli ajalooline dünaamika Eesti kontekstis

Allikas: autorite analüüs viidatud kirjanduse põhjal

lähenedamine, mis soosib nii meeste kui ka naiste osalust tööjõuturul ja tagab samas kõigile soovijaile kättesaadava lastehoiu (joonis 1). Kuigi see nõukogude ühiskonnale järelekasvu „tootmine“ võtab mõnikord ka äärmuslikke vorme, mis pigem sarnanevad laste eraldamisega perest (näiteks nädalahoitud või pikad päevad söimes), on perede seisukohast hoolduskohustuse osaliselt riigi õlgadele võtmise puhul tegemist siiski pigem sotsialistliku ühiskonnakorralduse positiivse küljega. Analüüsi seisukohast on olulisim see, et nõukogude „perepoliitika“ ei olnud suunatud sündimuse suurenemisele ega naiste emantsipeerimisele (nt peresiseste rollide ümbermängimise teel)⁵, vaid pigem katsele jõuda järele kapitalistlikele tööstusriikidele ning neist mööduda. Seda üritati tagada suurema tööhõivega⁶ ja kasvatades uut nõukogude inimest. Seega see, et naised omandavad Nõukogude Eesti tööjõuturul olulise

5 Seda vaatamata sellele, et soolist võrdsust toetavad metafoori tasemel lood soorollide vabast tööjaotusest, kus naistel ei ole piire ei parteitööl ega traktoriroolis.

6 Paradoksaalselt mängib see nõukogulik naiste töötamise soodustamine nüüd hästi kokku Euroopa Liidu Lissaboni eesmärkidega, mille keskmes on samuti tööturuosaliste arvu suurendamine ja mitmekesistamine. Viimane eeldab riiklike teenuseid, kuid selle olulise vahega, et hoiule lisandub hariduse komponent.

koha, on pigem ajastule omase tööstuspoliitika kõrvalprodukt kui eesmärgistatud ning sihikindlalt rakendatud sotsiaal- ja perepoliitika tulemus. Seetõttu säilisid ka selgepiirilised tööjaotused: professor, kirurg, täitevkomitee esimees ning isegi meisterkondiiter⁷ oli pigem meesterahvas, samas kui õpetaja, vanemõde, pionieri juht või kondiiter oli pigem naisterahvas. Teiste sõnadega, Nõukogude Eestis kinnistus üsna selgepiiriline soopõhine tööjaotus nii kodus kui ka tööl, kusjuures naised kandsid kahekordset koormat, olles rakkes nii nõukogulikus tööhõives kui ka traditsioonilistele soorollidele üles ehitatud perekonnaelus. Tulemuseks on sooliste tunnustega klaaslae fenomen, mille puhul naine tasakaalustab oma kahe- või isegi kolmekordset⁸ koormat tööjõuturul liigse ambitsioonikuse piiramisega.

Nii ongi 21. sajandi teise kümnendi keskpaigaks Eestis välja kujunenud peremudel, mis ei ole ei uue Põhjala ega vana Euroopa nägu. Pigem on omaks võetud ühelt poolt traditsioonilised arusaamad

7 RAUDNASK, V. (2013). Kuno Plaan ja Viru kringel. Tammermaat.

8 Seda siis, kui eelnevale lisada väikekoodanluselt üle võetud traditsioonilised arusaamad ja pere soovib vastata daami sotsiaalsele kuvandile.

mehest kui leivatoojast ja naisest kui koduhoidjast ning sellise mõtteviisi juured viivad linnastumise ja kodanluse tekkeni. Seda kinnistab 90ndate alguse neotraditsionalismist kantud macho-meeste ühiskond (Pilvre 2014) ja (väike)kodanlik unistus abielunaisest kui kaunist haritud daamist, kes näeb alati hoolitsetud välja (vt ka Pilvre 2001–2009). Teiselt poolt lisandub nendele väärtustele 90ndatel maad võtnud liberalistlikust arusaamast veel ka ühiskondlik ootus, et „igauks on oma saatuse sepp ja oma õnne valaja”, mis justkui vabastaks meid soorollidest, aga tegelikult paneb suure osa lastega seotud kohustustest pere (naise) õlgadele. Sarnaselt teiste üleminekuühiskondadega, kus toimuvad olulised muudatused stratifikatsiooni- ehk kihistumissüsteemis, leidub ka Eestis neid, kes soovivad imiteerida või kehtestada ennast kui jõukat ühiskonnakihti, kasutades selleks staatust rõhutavat ületarbimist (*conspicuous consumption*), millest räägib ka eespool nimetatud Veblen, või pingutades „õigete” aia- ja koolikohtade saamisel nimel (vaata näiteks Pöder ja Lauri „Et lapsi ei peaks sõidutama” EPL 12.11.2014). Kokkuvõttes on Eestis välja kujunenud üsna unikaalne uus Põhjala, mis ei ole eriti uus ega ka mitte eriti põhjamine, vaid pigem üleminekuühiskonna aktsendiga varakapitalistlik klassi- ja tarbimisühiskond, kus pere on segu traditsioonilistest, postkommunistlikest ja neoliberaalsetest arusaamadest ning praktikatest.

PEREPOLIITIKA KONTEKST. Kirjeldatud väärtustel põhinevas Eesti ühiskonnas on lastega peredel raske hakkama saada. Eestis leidub tänapäeval vähe peresid, kes saavad endale lubada sõltuvust vaid ühe leivatooja sissetulekust ja võimaldada seejuures pereemale tema soovitud sotsiaalsele seisusele vastavat daamilikkust ning perele tervikuna Põhjamaa keskklassiga sarnanevaid, aga siiski üleminekuühiskonna pitsoriga tarbimisharjumusi.

Poliitikutel ja rahvuslastel, kes ei poolda liberaalset immigratsioonipoliitikat, tekib

eelnimetatu kontekstis paratamatult küsimus, kuidas vananeva rahvastiku ja väheneva maksubaasi tingimustes seda hõredalt asustatud ning riigi- ja haldusreformiga kinni jooksnud Eesti Vabariiki elus hoida. Lähtudes liberaalsest ühiskonnakorraldusest, on see perede enda mure, et nad on ennast sellisesse traditsioonide-ambitsioonide puntrasse mässinud. Kuna vastutus hakkamasaamise eest lasub liberaalse nägemuse või paratamatuse omaks võtnute puhul peredel, siis nad muretsevad väga vähe lapsi. Panustatud on küll vanemapalgale ja -pühkusele, kuid poliitikutel ja analüütikutel on raskusi leidmaks argumente, et nende poliitiliste meetmete abil on eestlasi nüüd rohkem. Ilmselt ei ole riikliku ja kohaliku poliitika kujundajad teadvustanud, millistest väärtustest lähtuvalt perekonnad järelkasvu planeerivad ning milliste hoobadega, kui üldse, oleks neid võimalik mõjutada.

Tavade ja väärtuste muutmine või isegi kujundamine on erakordselt keeruline ja näitab ära sotsiaalteaduste piiratud ühiskonnas toimuvate protsesside mõistmisel ja suunamisel. Siiski võib ühiskonnateooriale ja empiirilistele uuringutele tuginedes väita, et kollektiivne häälbimine on üksikindiviidile vähem kulukas ja valulik kui üksi sotsiaalsete normide vastu võitlemine.⁹ Seejuures tähendab võitlus siin seda, et teadlikult eiratakse mingit ühiskonnas omaks võetud tava (milleks siis normist häälbitakse või astutakse lausa samm selle muutmiseks). Näiteks kui traditsioonilist ühe leivatoojaga peremudeli muutust moodsaks kahe sissetulekuga pereks (ilmselt nõukogude perioodi tulemusena) võetakse tänapäeva Eestis suuresti loomulikult, siis märksa suuremat enesejulgust vajab tarbimisühiskonna ja reklaamitootjate agressiivselt pealesurutavate eelistuste

.....
⁹ Siiski on oluline märkida, et võrreldes donquijoteliku tuulelohedega võitlusega, on uue normaalsuse tootmine konkreetse indiviidi tarbeks tunduvalt vähem kulukas või isiklikult valulik, juhul kui tema ümber on toetat võrgustik või kogukond.

teadvustamine ja nende eiramine. Selle loogika alusel võiks spekuloida, et kui uued normid, mis ei pööra nii palju tähelepanu tarbimisväärtustele ja klassiühiskonna ülesehitamisele, prevaleerivad, saavad pered endale enam lapsi lubada.

Kuigi evolutsioonilised või radikaalse sekkumise tulemusel tekitatavad muutused sotsiaalsetes normides on mingil määral võimalikud, on nende esilekutsumine väga aeganõudev, kulukas või nõuab nende jõustamine äärmiselt jõulist poliitilist sekkumist. Kui Eesti poliitika kujundajatel ei ole aega oodata, kas ja millises vormis uued, suuremat peret väärtustavad sotsiaalsed normid evolutsiooniliselt ise tekiks, on nad suurema hüve saamise eesmärgil sunnitud kaaluma poliitilist sekkumist. See aga on ilmses vastuolus Eestis laialt omaks võetud liberaalse maailmavaatega. Seega näivad nad uskuvat, et pereplaneerimise juures on üks olulisi kriteeriume ratsionaalne kalkulatsioon, kuidas materiaalselt hakkama saada.¹⁰

Samal ajal tuleb aru saada, et riigi majanduslik jõukus ja sündivate laste arv ei ole otseses korrelatsioonis. Tõesti, pelgalt riigi jõukuse abil ei ole võimalik laste arvu peres ennustada. Kui läbi joonise 2 tõmmata mõtteline sirgjoon tõusuga 45 kraadi, siis kõigil selle joone alla jäävatel riikidel on sündimusnäitajad ajas küll paranenud, aga samas ei ületa need siiski taastootmise piiri (2,1 last). Nende riikide hulka jäävad ka uue Põhjala jaoks näidismudeli riigid nagu Soome, Rootsi ja Norra. Taastootmise piiri ületavad 2000ndate teisel poolel vaid Iirimaa ja Island, samas kui absoluutsel skaalal on sündimus suurim raskesti defineeritaval riikide grupil, mille sekka jäävad Norra, Island, Iirimaa, Prantsusmaa ja Inglismaa.

Eelnimetatu põhjal paistab mõnes riigis

10 Eesti kontekstis toetab seda arusaama ka paratamatus, et Põhjamaade ja vana Euroopaga võrreldes madal palgatase ei võimalda peredel ühest sissetulekust ära elada.

korrelatsioonis olema pigem pere suhteline rikkus ja laste arv. Näiteks sünnitavad Esping-Anderseni (2009) andmete järgi Põhjamaades enam lapsi naised, kelle hariduse ja sissetuleku tase on kõrgem, samas kui Lõuna-Euroopas on lapsi saavate emade vastavate tunnuste väärtused pigem vastupidised.¹¹ Eesti vanemahüvitise meetme kontekstis näib loogiline, et kuigi postkommunistliku siirde tulemusel on eestlaste ostuvõime suurenenud, on selle mündi teiseks pooleks paraku ka kõrgemad laste kasvatamise alternatiivkulud, mida ei suuda kompenseerida ka varasemast sotsiaalmaksust sõltuvusse pandud vanemahüvitise lapse esimestel eluaastatel.¹²

Mitmed autorid on püüdnud valitsevat heaoluriikide meeste keskset tüpoloogiat kohendada ja kajastada ka perede muutunud rolli selles (vt nt Fraser 1994; Esping-Andersen 2002, 2009; Korpi 2000; Korpi *et al.* 2013; Leitner 2003; Orloff 1996). Laias laastus soovivad need nn soostatud (*gendered*) tüpoloogiad poliitikaid, mis muudavad naised rohkem meeste sarnaseks (võimaldavad riikliku hoolduskohustuse pakkumise kaudu tööturuosalust) või institutsionaliseerivad naiste

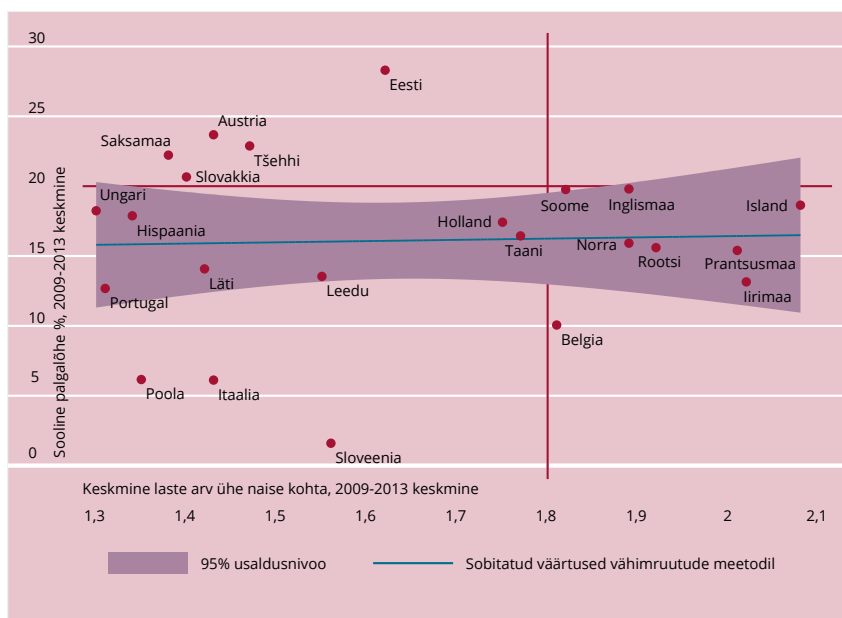
11 Selle alusel leiab Esping-Andersen (2009), et praeguses sotsiaalsete klassideta ideaalmaalmas, kus puuduvad väheharitud ja sotsiaalselt kindlustamata hoolitsejad-hooldajad-teenijad ja haritud „ametis käiv“ ülemklass, on rahvusliku iibestatistika parandamise ainuvõimalikuks viisiks see, et naistele võimaldatakse tööelu elada ka laste kõrvalt.

12 Esping-Andersen (2009) väidab, et ühe lapse üleskasvatamine vähendab keskmiselt naise elu jooksul teenitud sissetulekut 60% ja iga järgmine laps omakorda 20%. Üldjuhul toimub lastega naiste väljatõrjumine tööelust kahes faasis. Kõigepealt võimaldatakse naistele jääda pikale sünnituspuhkusele, mille teeb nii mõnelgi juhul ühelt poolt atraktiivsemaks vanemahüvitise kompensatsioon ning teiselt poolt vähendab karjäärikatkestuse kaudu nende võimalusi tööjoturil konkurentsis püsida. Seejärel väheneb ka naise läbirääkimispositsioon kodus nii laste kui ka kodutöödega seotud küsimustes. Seega mehe positsioon leivateenijana surub naist veelgi enam tasustamata kodutööde tegemisele. Selline spiraalne ahel aitab naise „vabatahtlikule“ karjäärist loobumisele kaasa või sunnib teda valima suurema turvalisuse kuid väiksema konkurentsi ja seega ka sissetulekuga töökohti avalikus ja kolmandas sektoris.

JOONIS 2. Keskmine sündimus Euroopas 1980ndate esimene pool võrreldes 2000ndate teise poolega

Allikas: Andmed Eurostat andmebaas, autorite analüüs

JOONIS 3. Sooline palgalõhe ja keskmine sündimus 23 Euroopa riigis

Märkus: punasega on märgitud konkreetse analüüsi kontekstis edumeelse poliitika lävendid, kusjuures positiivsete näidetena esile kerkivad riigid asuvad all paremal ning mõlema kriteeriumi järgi hinnates nõrgalt esinevad riigid asuvad üleval vasakul.

Allikas: Andmed Eurostat andmebaas, autorite analüüs

traditsioonilist rolli koduhoidjana (hüvitis hoiu eest). Mõlemad on naiste emantsipatsiooni mõttes küündimatud, sest ei suuda muuta prevaleerivat „tasuta“ hoolduskohustuse jaotust. Ehk teisisõnu, kui lapsed ja nendesse investeerimine on ühiskonna jätkumise võtmeküsimus, siis on elementaarne, et laste eest hoolitsemine on väärtustatud. Laenates Farser, Nancy (1994) sõnastust, ühiskonna silmis ei ole jänest sõitjad perekohustuste tõttu mittetöötavad naised, vaid need ühiskonnaliikmed (sageli mehed ja/või lastetud), kes ei võta osa hoolduskohustustest. Küsimus pole niivõrd teatud gruppide häbimärgistamises, kui-võrd sellise sotsiaalpoliitika kujundamises, mis väärtustab hoidu ning soosib erinevate ühiskonnaliikmete kaasamist hoiukohustustesse. See eeldab eelkõige tööturukäitumise muutmist ning pere, riigi ja turu koostööd.

Cicca, Bleijenbergh (2014) on Fraseri (1994) eelviidatule tuginevalt tüpologiseerinud peremudeleid (ehk avanud joonisel 1 olevat „heaoluriigi“ kasti) järgmiselt. Esiteks, **mees-leivatooja** mudel (sh ka moodsam versioon sellest ehk nn **pool-teist-leivatoojat**), mille puhul naine võtab enda peale hoolduskohustuse rolli. Teatud tingimustes (nagu nt rikkamad pered või riiklik hoolekanne) võimaldab rollijaotus ka naiste osalist (või projektipõhist) hõivet, kui selleks on olemas tööjõuturu toetavad institutsioonid. Teiseks, **hoolduskohustuse pariteet** ehk mudel, mille puhul säilivad n-õ vabatahtlikult traditsioonilised soorollid peres, kusjuures seda jõustatakse naistele hoolduskohustuse täitmise eest makstava riikliku helde kompensatsiooni kaudu (näiteks pikk ja helde emahüvitis või nn *cash for care*-tüüpi hüvitis). Kuna riiklikult toetatud lapsehoid algab alles teatud vanusest ja eeldab endiselt perede (emade) panustamist (haiguspäevade, huviringidesse viimise jms kaudu), siis kasutavad töölkäivad emad turulahendeid (sh tasustatud hoidjaid) ja püüavad ka turumehhanisme vältida (kaasates vanavanemad). Kolmandaks, **universaalne leivatooja**

ehk kahe-töövõtja mudel, mille puhul on naine sama „lahti-perestatud“¹³ kui mees. Ei ole oluline, kas seda tehakse turu või riigi abil, mõlemal puhul kodust hoolduskohustust ei väärtustata ja otsitakse pigem odavat koduväliselt hoiuteenust. Neljandaks, **universaalne hoolduskohustus** ehk Põhjamaade mudel, mille puhul rõhutatakse hoolduskohustuse väärtuslikkust (Fraser 1994; Gornieck, Meyers 2009). Sellises nägemuses on rõhk tööturu võrdsusel ja võrdsetelt võimalustelt nihkunud probleemi teistsugusele defineerimisele – tasuta hoolduskohustuse ebaõiglasele jaotusele.

PEREPOLIITIKA VÖRDLEV ANALÜÜS.

Perepoliitika võrdleva analüüsi kontekstis huvitume eelkõige sellest, kui-võrd on tagatud perede võimalus realiseerida laste saamisel n-õ tegelikke eelistusi. Küsimus ei ole ainult tööturu võrdsete võimaluste tagamises, mis Eestis on tegelikult võrdlemisi hästi seadustega tagatud, vaid ka laste ja vanurite hoolekande tööna arvestamises, selle väärtustamises ning erinevate ühiskonnagruppide vahel ühtlasemas jaotamises. Võib spekuloida, et Eesti peremudel ja seda kujundav perepoliitika kuulub hoolduskohustuste pariteedi alla. Poliitika kujundajad on valinud naiste (eelneva sotsiaalmaksu põhise) helde kompenseerimise kodusoldud aja eest. Samas ei ole poliitika selgelt defineerinud, kas hoolduskohustus tuleks perest välja viia turu või avaliku sektori kaudu ja seega on ühiskonnas signaale nii ühe kui ka teise toetuseks.

Kuigi viimatimainitu on pealtnäha tehniline küsimus, on tegelikult valik nn odava turulahendi ja riiklikult korraldatud ning väärtustatud alushariduse vahel võtmedilemma nii hoolduskoormuse

.....
13 Nii mõnedki autorid on üritanud defineerida head perepoliitikat *defamiliseerimise* kontseptsiooni kaudu (vt ka Kutsar, Tarum 2014), mida võiks eestindada kui „lahtiperestamist“. Viimatimainitud defineeritakse kui hooldustegevuse liikumist pereliikmetelt teiste makstud töötajate kätte. Muidugi on võimalik asetada ka analüüsi kaasatud Euroopa riigid ühedimensioonilisele skaalale: perestatud – lahtiperestatud.

tasakaalu kui ka tuleviku sotsiaalpoliitika mõttes. Kui probleemi sõnastada liberaaltraditsiooniliselt, mille puhul „odav” hoolitsustöö on lükatud naiste õlgadele, siis on ka pakutav lahendus „odav” – näiteks (nais)tööjõu sisselubamine kolmandatest riikidest. Lähtudes kolonialistlikust ehk globaliseerumise kriitilisest vaatest tähendaks see, et rikka valge naise väheväärtustatud töö teeb ära muust rassist vaesem naine. Nüüdne esmane poliitiline valik on kaks leivatootjat ja riiklik hoolekanne versus kaks leivatootjat ja turulahendused. Seega ollakse ühes dimensioonis mõlema poliitika puhul üksmeeles – universaalne leivateenija. Paraku teises dimensioonis ollakse eri meelt ja see lähtub klassitundlikkusest ehk lihtsalt vastusest küsimusele, kas me peame hoolitsustöö pidamist n-ö odavaks tööks ja seega peaks tegema seda meie (keskklassi haritud naise) asemel keegi teine ehk odavam tööjõud või mitte.¹⁴

14 Võiks ka küsida, kust tulevad nn hoolekande töö hinnad, kas lasteaiakasvatavate madalatest (kohalike omavalitsuse makstavatest) palkadest, mida saab pidada nn hoolekandetöö alternatiivkuluks. Hoolduskohutuse väärtustamine ja ühtlane jaotamine pole pelgalt Euroopast Eestile peale surutud „veidrus”.

Lihtsustatult võib väita, et poliitilise sekumise või sellest hoidumise võtmeküsimuseks on, kas ja millisel määral püütakse turulahendit ära hoida, turujõudude heale toimimisele kaasa aidata või selle tulemusel sündivat ebavõrdsust tasakaalustada. Konkreetse kontekstis tähendab see lapsehoiu puhul küsimust, kas töömahuka laste järelevalvamise vajaduse rahuldamiseks oldaks nõus ja valmis lõdvendma sisserände kriteeriume, lükates probleemid sisuliselt immigratsioonipoliitikale. Kui mitte, võib alternatiivina kaaluda ka Põhjamaade eeskujul kõrge kvaliteediga ja kõigile kättesaadavat, kuid maksumaksjale kulukat lapsehoiuteenust.

Joonis 4 püüab eeltoodud diskussiooni perepoliitilistest põhidilemmadest kanda kahemõõtmelisele väljale¹⁵. Selle olulisimad dimensioonid on: (1) hoolduskohutuse (riiklik) väärtustamine ja (2) ühiskonnas prevaleerivad soorollid. Kuna esimene neist on poliitikate loome tulemus, siis on oluline märkida, et hoiu riikliku toetamise argumente on mitu. Esiteks võimaldab

15 Vt Eesti konteksti tutvustust nt Kutsar ja Tarum (2011).

JOONIS 4. Perepoliitikate tüpoloogiseerimine kahe tunnuse alusel

Allikas: autorite süntees (Ciccia et al. 2012; Fraser 1994 alusel)

riiklik hoiusüsteem tagada kvaliteedi, esitades lapsehoiu töötajatele kvaliteedinõudeid ja kehtestades ühtse palgasüsteemi.¹⁶ Teiseks räägib riiklikult subsideeritud ja lapsevanema taskust minimaalselt toetatud hoiu kasuks just selle kättesaadavus. Samas on ka argumente, mis toetavad hoiutasu diferentseerimist sissetulekute alusel. See on oluline vältimaks nn väljatõrjeefekti, kus rikkamad otsustavad hääletada jalga-dega ja valivad erahoiu (mis häbimärgistab riiklikku lasteaeda ja teeb sellest koha vaid sotsiaalmajanduslikult nõrgemale).

Nagu eespool kirjeldatud, on see, kas ühiskond ja selle institutsioonid toetavad pigem traditsioonilisi soorolle või mitte, evolutsiooni küsimus. Siiski ei tähenda see, et ka siin ei oleks poliitilisi meetmeid, mis võivad pika aja jooksul muuta hoia-kuid ja suhtumisi. Enamik nendest meetmetest on seotud sünni- ja perehüvitistega. Siiski on ka nende puhul hulk küsimusi, millele konkreetsetes poliitilises kontekstis antavad vastused koos riigi ja kohaliku omavalitsuse võimekusega neid rakendada, määravad teiste poliitikate koosmõjus lõpptulemuse. Olulisemad küsimused, millele antud vastused eristavad nii eraldi kui ka üksteisega kombineeritult Euroopa riikide perepoliitika, on järgmised: (i) kui pikalt sünni- ja perehüvitisi makstakse ja kui helled nad on?; (ii) kui pikalt võimaldavad või ajendavad nad vanemaid tööturult eemal olema?; (iii) milline on nende ülesehitus?; (iv) kas nad on vaid emale või ka isale suunatud?; (v) kas vanemahüvitist tuleks maksta kindla maksenda või peaks see sõltuma ka eelnevast sissetulekust?; (vi) kas hüvitise korraldus võimaldab osajaga töötamist ja/või etappidena väljavõtmist?

Vaatamata perepoliitiliste analüüside esiletõusule feministlikus ja sotsiaalset

võrdsust oluliseks pidavas akadeemilises kirjanduses, ei ole uurijad ülemäära tihti selgitanud mehhanismi, mis ühe või teise riigi puhul viib just tüpoloogias välja toodud perepoliitika jõustamiseni. Selle lünga täitmiseks asetame joonisel 4 X-teljele ühiskonna- ja pereliikmete arusaama soorollidest kui poliitikate suhtes pikaajaliselt endogeense teguri. Viimane mõjutab poliitiliste meetmete toimet lühiajaliselt. Sama joonise Y-teljel on kajastatud poliitikate läbiv ideoloogia ehk hoolduskohustuse väärtustamine või efektiivsusele suunatud poliitika. Konkreetse analüüsi eesmärk on astuda tüpoloogia konstrueerimisest ja kommenteerimisest samm edasi – vaagida erinevaid perepoliitika meetmeid ja nende võimet toetada teatud liiki peremudelite evolutsioonilist teket. Kuigi analüüs võimaldab näidata, kui palju üks või teine perepoliitiline ideaaltüüp leiab teiste andmete baasil empiirilist kinnitust, on peatähelepanu pööratud siiski perepoliitika konfiguratsioonide eesmärgipärasusele. Viimane tähendab, et analüüs vaatleb „edumeelse perepoliitika” tulemuslikkust ehk seda, kui palju suudavad perepoliitika meetmed tagada mõlemat – nii väikest soolist palgalõhet kui ka lapsi.

Konkreetsetes analüüsis leiavad tingimustena (sõltumatud muutujad) kasutatust riikliku lapsehoiuga ja vanemahüvitistega seotud poliitilised meetmed (tabel 1). Analüüsi tulemus ehk sõltuv muutuja on perepoliitika edumeelsus, mille alusel riikides peaks sündima suhteliselt palju lapsi ja naised on töajuturul süsteemi tasandil karjääri mõttes edukad. Teiste sõnadega, analüüsi uuritavaks (sõltuvaks) muutujaks on nn edumeelse perepoliitika tulemus ehk kombinatsioon sündimusnäitajatest ja naiste mõjuvõimust töajuturul ja pereelus. Viimast mõõdamisoolise palgalõhe kaudu. Edaspidi on väikese tähega märgitud see, kui tingimus ei ole täidetud ehk (kalibreeritud) muutuja väärtus on väiksem kui 0,5, suurte tähtedega – vastupidisel juhul. Analüüsi on kaasatud 23 Euroopa riiki, sealjuures kõik Balti riigid.

16 Vastupidi turuideoloogiale kasutatakse eriti Skandinaavia vastupidist retoorikat eesmärgiga hoolduskohustust väärtustada. Viimane on oluline sotsiaalse investeeringu paradigma võtmes, mille puhul nähakse alushariduses olulist ebavõrdsuse ohjamise ning tuleviku sotsiaalkulutuste vähendamise instrumenti.

Muutuja	Riik	Operatsionaliseerimine	Andmeallikas
Tulemus:			
W	Naiste mõjuvõimu indeks	Naiste palkade keskmine osakaal meeste palkadest, 2009–2013	Eurostat 2009–2013
T	Sündivus	Keskmiselt lapsi naise kohta (TFR – <i>total fertility rate</i>)	Eurostat 2009–2013
M	Hea perepoliitika tulemus	$M = \min(W, T)$	Autorite arvutus
Tingimused:			
L	Vanemahüvitis	Ema ja vanemahüvitise pikkus ja heldus täismakstud nädalates (FRE – <i>full rate equivalence</i>)	OECD 2013
F	Isahüvitis	Isahüvitise kohustuslikkus ja heldus täismakstud nädalates (FRE)	OECD 2013
S	Vanemahüvitise struktuuri indeks	Vanemahüvitise lagi ja selle suhe võrreldes keskmise palgaga (kui lagi on üle kahekordse keskmise või puudub, siis indeks = 100%)	OECD 2013
C	Hoiu riiklik finantseerimine	Subsideeritud % lastehoiu kuludest	Eurydice 2014
P	Riiklike hoiuasutuste osakaal	Riiklike hoiukohtade % kogu hoiukohtadest	Eurydice 2014
Q	Hoiuasutuste kvaliteet	Töötajaid/lapse kohta	Eurydice 2014

TABEL 1. Analüüsi kaasatud muutujad

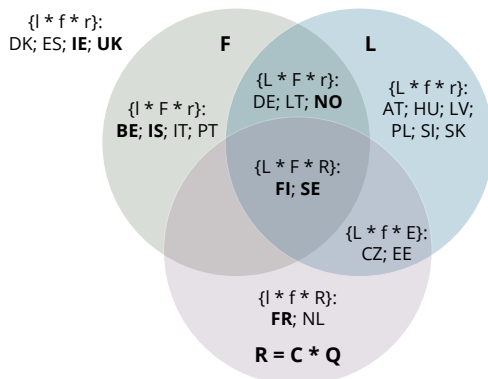
Allikas: autorite koostatud

Valitud tegurite ja riikide andmed andsid aluse 16 erineva perepoliitika konfiguratsiooni tekkeks (lisa 1), mis kinnitab perepoliitiliste valikute mitmekesisust. Tulemused näitavad, et perepoliitilisi eesmärke (meie analüüsis sünnid ja väike palgalõhe) edukamalt täitvate konfiguratsioonide hulgas on nii helde ja pika vanemahüvitise riike (Soome, Rootsi ja Norra) kui ka neid, kus hüvitis on pigem napp (Inglismaa ja Lirimaa) või mõõdukas (Island). Hüvitise helduse kõrval on pigem dominantne hüvitise ühtlus (s) ehk hüvitise ja keskmise palga mõõdukas suhe. See näitab, et hoidu väärtustatakse sissetulekust sõltumata ja laste koduhoid toob riigile kaasa võrreldava kulu. Lisaks

hüvitise ühtlasele jaotusele paistavad oluliste teguritena veel silma tähelepanu suunamine isadele (isapuhkus on suhteliselt helde ja pikk) ja riikliku subsidiumi dominantsus nn kogu lapsehoiu kulu lõikes. Samas ei ole ükski nendest teguritest vajalik, sest leidub riike, mis suudavad perepoliitilises mõttes head tulemust saavutada ka ilma nendeta.¹⁷

Joonis 5 pakub teatud tunnuste rõhutamise ja/või koondamise abil lihtsustatud perepoliitikate tüpoloogiat. Kui koondada

¹⁷ Nii näiteks on Norra ja Prantsusmaa vanemahüvitis pigem ebahütlase jaotusega ning nii Lirimaa kui ka Inglismaa ei ole oma poliitikavalikutest isade pereellu lülitamist, vähemalt „võta või jäta“ hüvitistena, pidanud oluliseks.

JOONIS 5. Lihtsustatud tüpologia Venn'i diagrammis – heaolupoliitike erinevad konfiguratsioonid 23 Euroopa riigis.

Märkus. L – vanemahüvitise heldus, F – isahüvitise heldus, R – kvaliteetne riiklik hoid. Suurte tähtedega on märgitud, kui tunnus esineb. Rasvases trügis on toodud riikide akronüümid, mille puhul perepoliitika tulemus on hea). Väljaspool F, L, R hulki (ükski kolmest tunnusest ei ole > 0.5) asuvad konfiguratsioonid on Taani, Hispaania, Kreeka ja Inglismaa.

Allikas: autorite analüüs tabel 1 ja lisa 1 andmete põhjal

kaks tunnust C ja Q ehk lapsehoiu helde riiklik toetamine ja selle kõrge kvaliteet, siis saame kolm olulist tunnust: emadele suunatud vanemahüvitise heldus (L); isadele fokuseeritud hüvitis (F) ja riiklikult väärtustatud hoid (R). Kuna rasvaselt on joonisel märgitud edukad riigid (kõrge sündimus ja väike palgalõhe), siis nähtub, et kõigi kolme tunnuse esinemine on täidetud vaid ringide lõikumispunktis – Soomal ja Rootsil. Silma paistab ka see, et keskendumine vaid heldele vanemahüvitisele (Ida-Euroopa ja suur osa Kontinentaal-Euroopast) ei ole edu toonud. Kui joonisel 5 toodud lapsehoiu väärtustamise „mull” (R) harutada alamkomponentideks, saame enam edukaid radasid.

Analüüs leidis kolm head perepoliitika rada kõrge sündimuse ja väikese palgalõhe võtmes. Oluline on märkida, et kõikide radade puhul on läbivalt olulised kaks komponenti: ühtlaselt jaotuv vanemahüvitis (s) ja hoiukohtade kõrge kvaliteet (Q, operatsionaliseeritud kui madal õpetajalapse suhe hoiukohas). See aga ei tähenda, et need komponendid eraldi edu tooksid:

1. Iirimaa perepoliitika rõhub helde hüvitise asemel riiklikult subsideeritud

kvaliteetsele hoiule (C ja Q)¹⁸:

$$l * f * s * C * p * Q$$

2. Islandi perepoliitikas on helde isahüvitis (F) kombinatsioonis avalikult pakutud kvaliteetsete hoiukohtadega: $l * F * s * c * P * Q$
3. Rootsi ja Soome rada on nn sotsiaaldemokraatlikult külluslik, kus lisaks sissetulekuid võrdsustavale hüvitisele on riigil suur roll igas komponendis: $L * F * s * C * P * Q$

Lisas 1 on toodud ära kõikide riikide perepoliitika kombinatsioonid ja ka tulemus ehk see, kas nimetatud riigi perepoliitika pakub „head” tasakaalu kõrge sündimuse ja naiste tööturu positsiooni vahel (vt ka joonis 3). Eraldi tähelepanu väärneb Eesti perepoliitika muster. Kuna Eestis on naiste palgalõhe Euroopa suurim, siis perepoliitika ei kvalifitseeru „heaks” (kalibreeritud $T = 0,46$). Kui vaadata üksikuid perepoliitika komponente, siis Eesti on väga kõrge

¹⁸ Valemite lugemisel on oluline märkida, et korrutusmäärk tähistab sellist tüüpi analüüsis „ja” ehk kombinatsioon toodab edu vaid kõigi tingimuste koosmõjul. Selles suhtes erineb hõguskogumi analüüs statistilisest analüüsist ehk eraldi ei mõõdata iga komponendi efekti suurust.

tulemusega peaaegu kõigis aspektides. Erandiks on siin isadele makstav hüvitis ning vanemahüvitise ühtlus ($L = 0,99$, $F = 0$, $S = 0,98$, $C = 0,99$, $P = 0,97$ ja $Q = 54$). Keskmine on ka lapsehoiu kvaliteedi näitaja, mis ühtlasi viitab hoiutöö tagasihoidlikule väärtustamisele.

Siiski ei too eelkirjeldatud kombinatsioon ehk $L * f * S * C * P * Q$ perepoliitikal edu. Milles võib olla probleem? Kirjandusest leiame mõned võimalikud põhjendused. Soolise palgalõhe hoiab kontrolli all vaid naiste mõjuvõimu tõus (ingl *bargaining power*), st isasid tuleb n-õ jõuga kaasata ja sundida peremustrit muutma, et hoiukohustus jaguneks ühtlasemalt (vt ka eespool Fraser'i 1994 arutlus „jänestest“). See annaks naistele karjäärivõimaluse ka laste kõrvalt ja aitaks nn klaaslagedeni viivat spiraali murda. Eestis on isade kaasatus lapsekasvatamisse küll kasvanud, kuid nn uut tüüpi isadus (hooliv isa) on nende jaoks ikkagi konfliktne teema (Pödder, Pödder 2015). Ka ei ole peredele appi mindud „võta või jäta“ ehk kohustusliku isahüvitise või isakvoodi kaudu, mida paljud riigid soovivad ja kasutavad (vt ka Biin *et al.* 2013). Saxonberg (2013) on rõhutanud, kuidas vanemahüvitise komponendid, sh isade fookus, paindlikkus, on võtmetähtsusega hüvitise mõjule soorollide taastootmisel. Lapsehoiu riiklik finantseerimine protsendina kogu lastehoiukuludest ja kaetus hoiukohtadega on suhteliselt sarnane Põhjamaadega, aga kvaliteedile panustatakse tunduvalt vähem.¹⁹

Eesti puhul võib välja tuua ka edukatest riikidest erineva ebaproportsionaalselt helde vanemahüvitise sõltuvuse ema varasemast palgatulust. Järelikult erineb Eestis lapsehoiu väärtus emade lõikes – hästitasustatud emad saavad ka oma last hoides palju enam tulu kui väiksepalgalised emad. Seega igal lapsel ja nende hoiul on eraldi „hind“, mida võib tõlgendada ka

19 Ei ole võimalik üheselt öelda, kas riigi kulutused on helled või mitte ehk kas lapsehoiustsüsteemis on palju raha, vaid fookus on avaliku ja erapranuse suhtel.

nii, et kõrgepalgaliste vanemate lapsed on ühiskonna silmis rohkem väärtustatud. Kui kõigi nende tegurite kokkumäng ei ole vahest määrav esimese lapse sünni puhul, siis järgmiste puhul võib tulemuseks olla sünni edasilükkamine või ratsionaalne otsus last mitte saada. Võib ju väita, et Eesti sündimusnäitaja ei olegi nii halb ehk keskmiselt on peres (ühe naise kohta) 1,62 last ($T = 0,46$). Siiski näitab joonis 3, et

Eesti puhul võib välja tuua ka edukatest riikidest erineva ebaproportsionaalselt helde vanemahüvitise sõltuvuse ema varasemast palgatulust.

Eesti kuulub koos Ida-Euroopa saatusekaaslastega n-õ joonealuste riikide hulka, sest ei ületa edukate kaasuste²⁰ tuvastamiseks kasutatavat 0,5 lävendit (toodud punase joonena).

DISKUSSIOON: KAS EESTI SENINE PEREPOLIITIKA VÕIB KAASA AIDATA SOOVITUD UUE PÕHJALA TEKKELE?

Eesti väikese üleminekuühiskonna perepoliitika on kaugel unistuste uuest Põhjalast. Kujunemisjärgus turumajanduse ja selle stratifikatsioonisüsteemis toimivate muutuste raames on ühiskonnas levinud arusaamad perest võtnud tavatuid vorme, mis ei sarnane ei Põhjamaade ega vana Euroopa omadega. Kuigi näib, et ühiskonna ja tema liikmete arusaamad soolisest

20 Joonepealsed ja edukad on lisaks Põhjamaadele ka heaoluühiskondade liberaalsed režiimid ehk Inglismaa ja Iirimaa. Ka väikeriik Island saab hästi hakkama ja see fenomen nõuaks ilmselt enam kvalitatiivsete uurijate tähelepanu.

rollijaotusest on pikaajaliselt valitsevate poliitikate suhtes sisetekkelised, on väikese riigis eksistentsi seisukohalt oluline küsida, milline on perepoliitiliste meetmete võimalik roll lõksust pääsemiseks, mida iseloomustavad ühelt poolt tagasihoidlikud iibenäitajad ja teiselt poolt naiste suhteliselt nõrk positsioon tööturul.

Selles küsimuses selguse saamiseks kasutasime analüüsis võrdlevat häguskoogi meetodit, mis võimaldab sarnaste tulemuste saavutamist erinevate radade kaudu. Teiste sõnadega võtab nimetatud meetod aluseks eelduse, et ei ole üht ja ainust head (või halba) poliitikameetmete korvi, vaid edu puhul saavad oluliseks erinevate meetmete teatavad kombinatsioonid. Tulemused võimaldavad öelda, et isegi Põhjamaade (nagu Island, Soome ja Rootsi) puhul, kus edu seisneb eelkõige panustamises isade kaasamisele ja lapsehoiu kvaliteedile) puhul on perepoliitilised rajad küllalt eripalgelised.

Eesti on iibe parandamiseks panustanud suuresti vanemahüvitise süsteemi, mis on ka rahvusvahelises võrdluses üsna helde (seda eriti kõrgepalgaliste naiste puhul). Nagu liberaalsetele ja enda panust rõhutavatele ühiskondadele omane, sõltub see hüvitis eelnevast palgasissetulekust ja ei ole solidaarne. Heldelt kompenseeritud emasad ei rahulda ilmselt ka see, et nende lapsehoiu hind kolme keskmise palga ulatuses hüvitatakse ja nad naasevad tööle, millele vihjab tendents, et pigem jäävad helde hüvitise lõksu nn keskklassi pered. See tähendab ka seda, et naised jäävad kauaks tööturult eemale, kaotavad karjääris

ja sissetulekus ning satuvad ka koduses rollijaotuses ebavõrdsesse positsiooni, mis paneb neid vabatahtlikult enam panustama otseselt kompenseerimata jäävatesse toimetustesse.

Põhjamaade näitel riikliku hoolduskohustuse olulisusele rõhumine võib jätta eksliku mulje, et autorite arvates tuleks pered igasugusest hoolduskohustusest vabastada, sest see on üks vähemakstud ja ebavõrdsust loov tegevuste pundar (nii lastevanemate kui ka lastega ja lasteta perede võrdluses). Selline ühemõttelisus (kus „lahtiperestamine“ tähendab „edumeelset“ elukorraldust) ei võimalda vaagida teisi komponente: (1) kas „lahtiperestamine“ on tehtud turu või riigi kaudu; (2) milline on säilinud hoolduskohustuste jaotus meeste ja naiste vahel; ja jätab küsimata (3) kas pered sellist poliitikat üldse soovivad. Seega lähtuti eeltoodud analüüsis peamistest perepoliitika komponentidest: hüvitistest ja nende struktuurist ning hoiukohtade riiklikust pakkumisest, et leida edukaid perepoliitika mustreid. Kindlasti on veel kehtestatud mängureegleid, mis jäid analüüsist välja ja mis võivad tugevasti mõjutada poliitikate kokkumängu tulemusi.²¹ Nende oluliste perepoliitika komponentide analüüs peab aga ootama järgmisi uuringuid.

.....
 21 Nendeks võivad näiteks olla tööandjad ja tööseadusandlus. Islandi edu puhul tuuakse välja tööandjate peresõbralikkus, st vanemad võivad lapsed alati kaasa võtta, hoiukohustust jagatakse tööandja ruumides kollektiivselt. Samas Soome puhul nimetatakse hoiukohustuse paindlikkust ehk mitmeid nn otsustuspunkte, kus pered võivad endale valida sobiva kombinatsiooni kodu-, era-, pere- või riiklikust hoiust.

KASUTATUD KIRJANDUS

- BOURDIEU, P. (2005). Meeste domineerimine. Tallinn: Varrak.
- BIIN, H., KARU, M., MASSO, M., VELDRE, V. (2013). Eesti vanemapuhkuste süsteemi analüüs. Aruanne. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.
- CICCIA, R., BLEIJENBERGH, I. (2014). After the male breadwinner model? Childcare services and the division of labor in European countries. *Social Politics*, 21 (1), 50–79.
- ESPING-ANDERSEN, G. (1999). *Social foundations of postindustrial economies*. Oxford: Oxford University Press.
- ESPING-ANDERSEN, G. (2009). *The incomplete revolution: Adapting to womens new role*. Cambridge: Polity Press.
- ESPING-ANDERSEN, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- ESPING-ANDERSEN, G., GALLIE, D., HEMERIJCK, A., MYLES, J. (2002). *Why we need a new welfare state*. Oxford: Oxford University Press.
- FRASER, N. 1994. After the family wage: Gender equity and the welfare state. – *Political Theory*, 22 (4), 591–618.
- FREJKA, T., SOBOTKA, T., HOEM, J. M., TOULEMON, L. (2008). Summary and general conclusions: Childbearing trends and policies in Europe, 19 (7), 5–14.
- KARU, M., PALL, K. (2009). Estonia: Halfway from the Soviet Union to the Nordic countries. – S. B. Kamerman, P. Moss (eds). *The politics of parental leave policies*. Bristol: The Policy Press, 69–85.
- KORPI, W. (2000). Faces of inequality: Gender, class and patterns of inequalities in different types of welfare states. – *Social Politics*, 7 (2), 127–191.
- KORPI, W., FERRARINI, T., ENGLUND, S. (2013). Women's opportunities under different family policy constellations: Gender, class, and inequality trade-offs in western countries re-examined. – *Social Politics*, 20 (1), 1–40.
- KUTSAR, D., TIIT, E.-M. (2000). Comparing socio-demographic indicators in Estonia and the European Union. – L. Appleton (ed). *Spatio-temporal dimensions of economic and social change in Europe*. Cross-National Research Papers. Sixth Series: Improving Policy Responses and Outcomes to Socio-Economic Challenges: Changing Family Structures, Policy and Practice, 2, 27–34. Loughborough University: European Research Centre.
- KUTSAR, D., TARUM, H. (2011). Eesti vanemahüvitis Euroopa Liidu tööhõive strateegilise eesmärgi taustal. – *Riigikogu Toimetised*, 23, 170–177.
- LEITNER, S. (2003). Varieties of familialism. The caring function of the family in comparative perspective. – *European Societies*, 5 (4), 353–375.
- ORLOFF, A. (1996). Gender in the welfare state. – *Annual Review of Sociology*, 22, 51–78.
- PILVRE, B. (2001–2009). Müüt tugevast ja põhjamaisest Eesti naisest. *ESTONICA. Entsüklopeedia Eestist*. – http://www.estonica.org/et/Tugev_Eesti_naine_lakub_v%C3%B5rd%C3%B5iguslikkuse_haavu/M%C3%BC%C3%BCT_tugevast_ja_p%C3%B5hjamaisest_Eesti_naisest/
- PILVRE, B. (2014). Eesti mehelikkused. – *Vikerkaar*, 4 (5), 45–55.
- PÖDDER, H., PÖDER, K. (2015). The societal context of significant others: Comparative perceptions of mother- and fatherhood in Sweden, Finland and Estonia. – *European Scientific Journal*, 11 (11), 222–247.
- SAXONBERG, S. (2013). From defamilialization to degenderization: Toward a new welfare typology. – *Social Policy and Administration*, 47 (1), 26–49.
- TARUM, H. (2010). Eesti perepoliitika suundumused Euroopa heaoludeliste kontekstis: vanemahüvitise näide. *Bakalau-reusetöö*. Tartu Ülikooli riigiteaduste instituut.
- TRUMM, A. (2009). *Perede rahaline toetamine Euroopa Liidus 2007. aastal. Uuringuraport*. Tartu: Tartu Ülikooli sotsio-loogia ja sotsiaalpoliitika instituut. – http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/perede_rahaline_toetamine.pdf
- VEBLEN, T. (1899). *The theory of the leisure class: An economic study of institutions*. New York: MacMillan.

Riik	Hea perepoliitika tulemus (M)	Vanemahüvitis (L)	Isahüvitis (F)	Hüvitise mitte-universaalsus (S)	Lastehoiu finantseerimine (C)	Riiklike hoivkohade küllus (P)	Hoiukvaliteet (Q)	Perepoliitika konfiguratsioon
Saksamaa	0,000	0,717	0,556	0,982	0,000	0,000	0,714	LFScpQ
Rootsi	0,789	0,911	0,945	0,000	0,997	0,789	0,978	LFsCPQ
Soome	0,518	0,847	0,848	0,000	0,544	0,919	0,989	LFsCPq
Leedu	0,444	0,985	0,500	0,982	0,000	0,972	0,499	LFScPq
Norra	0,772	0,635	0,993	0,000	0,000	0,000	0,499	LFscpq
Eesti	0,000	0,998	0,000	0,982	0,994	0,966	0,785	LfSCPQ
Tšehhi	0,000	0,971	0,000	0,806	0,768	0,971	0,608	LfScPq
Slovakkia	0,000	0,942	0,000	0,982	0,000	0,961	0,499	LfScPq
Sloveenia	0,446	0,859	0,000	0,000	0,000	0,961	0,873	LfscPQ
Poola	0,400	0,708	0,000	0,982	0,000	0,852	0,499	LfScPq
Läti	0,415	0,959	0,000	0,982	0,000	0,952	0,499	LfScPq
Austria	0,000	0,627	0,000	0,982	0,000	0,000	0,704	LfScPq
Ungari	0,389	0,883	0,000	0,000	0,000	0,944	0,499	LfscPq
Itaalia	0,417	0,000	0,710	0,500	0,672	0,000	0,499	IFScPq
Portugal	0,391	0,000	0,991	0,880	0,000	0,000	0,776	IFScPq
Belgia	0,537	0,000	0,556	0,000	0,980	0,000	0,499	IFScPq
Island	0,600	0,000	0,961	0,000	0,000	0,875	0,990	IFscPQ
Prantsusmaa	0,799	0,000	0,000	0,982	0,746	0,860	0,499	LfSCPq
Holland	0,488	0,000	0,000	0,982	0,994	0,977	0,499	LfScPq
Hispaania	0,398	0,000	0,000	0,982	0,000	0,000	0,776	LfScPq
Iirimaa	0,886	0,000	0,000	0,000	0,997	0,000	0,940	LfscPq
Inglismaa	0,515	0,000	0,000	0,000	0,000	0,645	0,819	LfscPQ
Taani	0,493	0,000	0,000	0,000	0,000	0,649	0,995	LfscPQ

LISA 1. Euroopa Liidu kodanike sisseränne kodakondsuse järgi. Kümme esimest riiki, 2008–2013

Märkused: Analüüs on kasutatud muutujate kalibreeritud väärtusi. Ühte perepoliitika konfiguratsiooni kuuluvad Inglismaa ja Taani, Prantsusmaa ja Holland, Poola ja Läti, Eesti ja Tšehhi, Soome ja Rootsi. Rasvaselt on toodud need riigid, kelle perepoliitika toodab head tulemust nii sündimuse kui ka naiste mõjuvõimu seisukohast. Joone peal vanemahüvitise mõttes helled riigid ja all mittehelled. Muutuja väärtus üle 0,5 näitab tunnuse esinemist.